

საბა მეტრეველი

დავით გურამიშვილის მოთქმა ხმითა „სად დავიმარხე! ხორციტ აქ ვლპები...“

დავით გურამიშვილის გარდაცვალების 230-ე წლისთავი

„არ იმართოდა ლაშქარი ზედაველაზე დატევით“

ვახტანგ VI-ის ელჩი ბაადურ თურქესტანიშვილი 1722 წლის 2 დეკემბერს გრიგოლ დადიანს თბილისიდან პეტერბურგში სწერს: „აქაური ამბავი იკითხოთ... დიდი აშლილობა არის. აქათკენ ყენის წახდენა, ხვანთქრის მოსვლას უზნობენ გაზაფხულზედა. კახეთის ხანი, მეფის ბუში, და ქართლის მეფე დიდად აიშალა“.

1723 წ. ივნისში თურქების ჯარმა უომრად აიღო თბილისი: „ოსმალთ თვილის შევიდა, კარები დახვდათ ღია რა“. სწორედ ამავე ზაფხულს გადაუწვავთ პოეტის სოფელი და მისი სახლ-კარიც. ასე გახდა მისი სახლი “მტრით დაცემული, ცეცხლს მიცემული”:

„მე დამწვარსა და დაგულსა,
სახლ-სამკვიდრო დაკარგულსა“,
„...ცეცხლმა დამიწო სახლ-კარი“

ამ დროს ვახტანგი შიდა ქართლშია გახიზნული, თბილისში ზის მოღალატე კახთ ბატონი კონსტანტინე (მაჰმადყული-ხანი), რომელიც მტერს: „წინ მიეგება, მიართვა კლიტენი ციხის კარისა“. დიდხანს არ გაუვიდა ლიქნა და პირფერობა კახთ ბატონს. თურქებს სძულდათ იგი, რადგან იცოდნენ, რომ სპარსული ორიენტაციის მომხრე იყო, ამიტომაც ციხეში გამომწყვდიეს. მალე თბილისი და მთელი ქართლი ბაქარ ბატონიშვილის ხელში გადავიდა – ასეთი იყო სულთნის სურვილი. ბაქარი ვახტანგის უფროსი შვილი და ტახტის მემკვიდრე იყო. გურამიშვილი მოგვითხრობს, რომ ვახტანგმა უკანასკნელად ასე მიმართა შვილს:

„არ ვიცი რაღაც ეტლზედა შევიქენ, დავიბადეო:
მე ბევრს ვეცადე, არ იქნა, აწ ახლა შენა სცადეო“.

მალე ოსმალთაგან თავმოებურებული ბაქარი თბილისიდან გაიქცა. ახლა ვახტანგის უმცროს ძმას, გამაჰმადიანებულ იესეს (ალიყული-ხანი), მიადგნენ ოსმალები და ჯარის სარდლობა გადააბარეს. ბაქარი კი ქართლში თავგანწირული იბრძვის ოსმალთა წინააღმდეგ. ვახტანგი 1724 წ. ზაფხულში 1200-კაციანი ამალით უკვე დაიძრა რუსეთისაკენ. ქართლში კი დაიბადა ოსმალთაგან გათავისუფლების იდეა. აჯანყებულებმა დასახმარებლად კახეთის მეფე კონსტანტინე II-ს მიმართეს. ისიც კახთა, თუშთა და ფშავ-ხევსურთა ლაშქრით ქართლში მოვიდა. აჯანყებულთა ლაშქარი 10 000-ს კაცს ითვლიდა. მათ გადაწყვიტეს ჯერ გორის ციხის, შემდეგ კი თბილისის ციხის აღება და ქართლის მტრისაგან მთლიანად გათავისუფლება. როგორც დავითიანში ვკითხულობთ:

„შეწუხდენ კახნი-ქართველნი, მიადგათ რა ეს ჭირები.
შეინთქვენენ, შექნეს ფიცებით, ერთმანერთს მისცეს პირები,

არჩივს: „გორის ციხესა გამოუთხაროთ ძირები“.

ამ დროს გორის ციხეში ოსმალოს გარნიზონი იდგა. ოსმალეთისა და საქართველოს ეს საბედისწერო შებრძოლება ისტორიაში სხვადასხვა სახელითაა ცნობილი, მათ შორის: გუფთა, ზედაველა, ატენის ბოლოს საარწივე ქედი, ხიდისთავი. გურამიშვილი პირდაპირ გვამცნობს: „არ იმართოდა ლაშქარი ზედაველაზე დატევიტ“. საქმე ისაა, რომ პირველ იერიშზე ქართველებმა გაიმარჯვეს, მაგრამ „ბოლოს კი დამარცხდა შინათვე ნაღალატევი“. ქართველთა ავბედობა – ისევ ღალატი, შური, დაუნდობლობა და ამისი შედეგი იყო სისასტიკე და ბარბაროსობა იესეს (*იესე ბაქარის ოსმალოთაგან განდგომის შემდეგ შეურიგდა დამპყრობელს, კვლავ გამაჰმადიანდა და მუსტაფა ეწოდა. ერისა და მამულის მოღალატე მუსტაფა ფაშა მტერთან ერთად ებრძოდა ძმასა და ძმიშვილს – ვახტანგ VI-სა და ბაქარს*), რენეგატი ერასტი ორბელიშვილისა (*სულხან-საბას ძმა*) და ოსმალოთა მხრიდან: ბრძოლის ველზე დახოცილ ქართველ მებრძოლებს თავები დააჭრეს და 9 ურმით თბილისში რაჯაბ-ფაშას წაუღეს. ერთდროულად ეს ბრძოლა იქცა ძმათა და ოსმალოთა სისხლისღვრისად. დავით გურამიშვილი ამ ომის მონაწილეა: „ვაი, იმ დღისა დამსწრებსა! აწ სათქმელადაც ძნელია“.

„ჩემი ბედი და წერანი“ – ეს გორისუბნელი ბიჭი (*„მე ვიყავ ერთი თავადი, მოსახლე გორისუბანსა“*) სად არ ატარა ბედისწერამ; ვინ მოთვლის რამდენჯერ წამოსცდა გულიდან ამონაკვნესი „ვაი“, „ვამე“ და „ვაიმე“ სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა კონტექსტში, განცდის, მოვლენის შეფასების, უსასოობის, ეჭვისა თუ ტკივილის დროს, მათ შორის:

„ვაი“ – 37-ჯერ

„ვაი, რა კარგი საჩინო“ - 11-ჯერ

„ვაი, შემრჩა ცუდსა მეთევზეს უბრალოდ წყალთა მღვრევანი“.

„ვაი იმ დღეს! ოსმალონი ბევრს უბრალოს სისხლსა ღვრიდენ“.

„ვაი იმ დღისა დამსწრებსა! აწ სათქმელადაც ძნელია“.

„ვაი, რა კარგა მოვსთქვემდი, მეტყოდეს ვინმე თუ ბანსა!“

„ვაი, რად დარჩი ცოცხალი, შენ, თაო, ჩასაქოლადა!“

„ვაი, თუ ქვეყნის გამსტრობად ვითა მე დანი სად არი“.

„ვიტყოდი, ვაი, მოყვასნო ჩემთვის დაკარგულეზო, და!“

„ვთქვი, თუ: ვაი, თუ მაცდურმან დამირწყო რამე მახეო“.

„ვაი, რა ბოძი წაიქცა, სახლ-კარი თავს დაგვექცაო!“

„ვაი, თუ მოვკვდე ცოდვილი კაცი ავის ზნით მე ზრდილი“.

„ვაი, თუ მოვკვდე უმაღლო, შევიქნა ცოდვის ზიერი“.

„ვაი, რა შესაზარია“.

„ვაი ჩემს თვალთა ჩენასა“.

„ვაი მე ამ დღის დამსწრებსა“.

„არა მაქვნდა კვნესა, ვაი და ვიში“.

„ვაი მოკლებულსა სიბერით ბრმასა“.

„ვაი საწუთრო, ცრუო სოფელო!“- 4-ჯერ

„იფიქრა: „ვაი თუ, სხვაზე სცდესო“.

„ვაი, თუ დედალი ჭრელი / ვიდოდეს სადმე ფრთა-დაუჭრელი“.
„ვაი, თუ გაფრინდეს შორსა“.
„იტყვის: ვაი, თუ ეს მინა ჩემი“.
„ვაი, თუ ეს ჩემი ცოლი“.
„რად მიზღ[ე]ვ წერასა? ვაი, შენს წერასა!“

„ვამე“ – 28-ჯერ

„ვამე ცოდვილსა, მე უმადლოსა“.
„ცოდვის მუხრუჭით შეკრულსა, ვამე, ვინ მამიფონებსა?“
„იტყოდა; „ვამე, მეცემის თავს მეხი მონაქუხები“.
„ვამე ჩემო საესავო, ტკბილო ცხოვრებისა წყარო“.
„ცეცხლით დამიწო სახლ-კარი, ვამე, ჯავრი მკლავს მის სრისა!“
„ვამე ტკბილო სიცოცხლეო, რომ შენ ასე გამიმწარდი!“
„ვამე ცოდვილს და უნანელსა“.
„ვამე, ვამე, სულო ცოდვილო“.
„ვამე, ვიწვიო, ვერას ვიტყვიო, ვიხსნები ვერცა!“
„ვამე, თუ შორს გზას წავიდე, საგძლად ვერა-რა წავილო“.
„ვამე, თუ ჩემი სიკვდილით გული არავის სტკიოდეს“.
„ვამე დავიწვი, მიშველე, ღმერთო, მომხედეო“.
„ვამე, ცოდვილსა და უბ[ა]დრუკსა“.
„ევა ტირს: ვამე, წავხეო“.
„ვამე, სიბრძნე არა მაქო! ვით შენ გიხამს, ვითარ გაქო?“
„ვამე, სიკვდილო, სულთა მძრობელო!“
„მალ-მალ შაჰყვირა: ვამე, ვამეო!“
„ვამე, თუ ღმერთმან მე ეს მიწყინოს“.
„ვამე თუ, სულო, გისწრას ღამემა“.
„ვამე, თუ, სულო, ღვიმესა ბნელსა“.
„ვამე თუ, სულო, გიყარონ წილი“.
„ვამე თუ, სულო, არ გაჰქვნიდეს მადლი“.
„ვამე თუ, სულო, არ მოგიწონონ!“
„ვამე თუ, ხორციც, არ დარჩეს მთელი“.
„ვამე თუ, ხორციც უძრავად, ტანი“.
„ვამე თუ, ხორციც შეჭამოს მგელმან“.
„ვამე თუ, სულო, შენა გციოდეს“.

„ვაიმე“ – 13-ჯერ

„ვაიმე! მე ვინ მაღირსებს მის მზის ყუდროში დასმასა“.
„უგმირეს გვერდსა ლახვარი, – ვაიმე ვითა ვსთქვი ესო!“
„ვაიმე თვალითა ნათელიო, სხიო მის მზეთა მზისაო!“
„ვაიმე ლახვარ-სობილსა და გულსა დანა-ვლებულსა“.
„ვაიმე, კარგთა სათქმელთა ძალი არ შემწევს მზობისა!“
„ვაიმე, ამის სათქმელად პირი გამიხდა მწკალტევით“.

„ვაიმე! მე ვინ მაღირსებს მის შზის ყუდროში დასმას“.

„ვაიმე, მამა-დედისა, ძმის დამკარგავი ვარ, დისა“.

„ვაიმე, ეს რა ვნახეო“.

„თქვა: ვაიმეო, საქმე გამწვანდა!“

„ვაიმე, მამავ, ვაიმე, დედავ“.

„ვაიმე გულო, დაგულო, რა მწარედ გაიხუხები!“

გარდა ამისა, „დავითიანში“ 9-ჯერ გვხდება სიტყვა „გოდება“, 4-ჯერ – „მოთქმა“, 14-ჯერ – „ტირილი“, 2-ჯერ – „ტყება“. ფაქტობრივად, პოემა გულის ამონაკვეთია, ერთი დიდი მოთქმაა საწუთროს ავბედობაზე, ადამიანისა ხვედრზე ამ გაუტანელ წუთისოფელში. ასეთ კონტექსტში მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ელგუჯა მაღრაძის წიგნი „დავით გურამიშვილი“ იწყება თავით „გოდება“, რომელიც ზუსტი მიგნება და განსაზღვრაა მწერლის ბედისა და ესთეტიკისა¹.

„ვაიმე, ეს რა ვნახეო“

ქვეყნის ავბედობის გამო საარაგვოდან ქსნის ხეობას, ლამისყანას, შეაფარა თავი, „ცოლეურებში“ („ქაცვია მწყემსის“ მიხედვით, 16 წლის დავითს (1721 წ.) ცოლად შეურთავს აზნაურ ნიკოლოზ გარაყანიძის ასული ლამისყანელი ქეთევანი (და არა ლელა-ელენე). ამასვე იმეორებს გარაყანიძეთა საგვარეულო ტრადიციული გადმოცემაც. მაგრამ, ბედი რომ არ გექნება კაცს: 1728 წლის ზაფხული იდგა. პურეულის აღებისას დილით ორ კაცთან ერთად

¹ ქართულ აგიოგრაფიაში არაერთხელ გვხდება ვაი // ვაიმე: ვაი ნაშობთა ჩუენთა, ვაი თუ და-სადა-ვაკლო რად დიდებასა არმაზისსა; ვაი თავსა ჩემსა; ვაი ჩუენდა; ვაი არს ჩემდა; ვაიმე საწყალობელსა თავსა ჩემსა; „გლოვად // გლოა: გლოვად მათი სიხარულად გარდაიქვა; მოიწია გლოვად ფრიადი ჩუენ ზედა; გლოვად განაქარვა; რომელი გლოვა შეესწორების უბადრუკთა თავთა ჩვენთა; გლოვადცა ესე და მწუხარებად ზოგად არს; ვიუნჯებდით გლოვასა; გლოვად მისსა ეწია სიხარული; იქმნა დელუ გლოვის; გლოვისა წიგნი მოეწერა; გლოვის ამისთს სულთ-ითქუამთ; სიტყუად გლოვისა; ჰკითხვიდა მიზეზსა გლოვისასა; აღირჩიეს მწუხარებად ადვილთა გლოვისათა; განვალ საზღვართაგან გლოვისათა; განუსვენოთ სასმენელთა თქუენთა გლოვისაგან; არა კმა-იყოა გლოვად ჩემდა სიქურივე ჩემი; სხუათა მათ თანა გლოვათა მისთა ესეცა შესძინა; განუსუენოთ სასმენელთა თქუენთა გლოვისაგან; გოდება // გოდებად: გოდებს დაობლებისათვის შვილთა; სანატრელი იგი გოდებდა; ყოველი იგი ერი მწარედ გოდებდა; სიმრავლედ ერისად გოდებდეს; ერნი იგი გოდებდა; მოწაფენი მისნი მწარედ გოდებდა; იხილა გოდებად მისი; ვიცი სხუაცა რადმე გოდებად იერემიასი; დააცხრვით გოდებად ჩემი; გოდებისა ცრემლითა აღივსნეს; ხმად გოდებისად; არა დასცხრა გოდებისაგან; გოდებით ევედრებოდა მიტევებასა; აღივსნენ გზანი უდაბნონი გოდებითა მგლოვიარეთადთა...

გაეშურა ყანისაკენ: „მუნ მოყვრის მუშას თავს ვადექ, მკას უპირებდით ყანასა“ (ქართლში „მოყვარე“ ნიშნავს ცოლის ძმას, ცოლის ნათესაობას და არა, – ზოგადად, ნათესავს). წყაროზე ჩავიდა („სალუქანთ წყაროზე“), თოფ-იარაღი მუხის ძირას დატოვა. ამ დროს ჭალაში თხუთმეტი ჩასაფრებული ლეკი დაესხა უიარაღოს, შებოჭეს და გაიტაცეს. ცხრა მთა გადაატარეს: ქსანი – გორი – მჭადიჯვრის ველი – ჭოპორტის მთა – დავათის მიდამოები – ერწო – თუშეთი – დაღესტანი – ანდიის ოლქი – სოფელი ოსოქოლო. საცოდავად ჩააგდეს ორმოში („*ბნელსა ვზივარ, გეაჯები, სასინათლო ამიხვრიტო*“), აშიმშილეს, მაგრამ მოახერხა და გაიპარა, თუმცა დაიჭირეს, უკანვე დააბრუნეს და გულიანად სცემეს კიდეც: „დამიჭირეს, რათ წახველო, დამპალურეს“.

უბედობას რა ვუთხარი! გამომსყიდველი არ გამოუჩნდა. დაუნდობელ ლეკებს კი ფული უნდოდათ, ამიტომ გადაწყვიტეს მისი გაყიდვა, ალბათ, ყირიმელ თათრებზე.

„უსასყიდლოდ მიღებული, გასასყიდლად დამაშურეს“.

ღმერთმა მაინც არ გასწირა: „ხელმეორედ გავიპარე, რაკი ვპოვე ჟამი, დრონი“. ამჯერად გაუმართლა². თერთმეტი დღე-ღამე იარა მშიერმა, ტანსაცმელშემოხეულმა... სად მიდოდა არ იცოდა, დღისით სიარულს უფრთხოდა: „*ღამით გზას ელვა მინათებდა*“. მეთორმეტე დღეს სამშვიდობოს გააღწია – თერგის ოლქის კაზაკთა დასახლებაში აღმოჩნდა: „*ამ სიხარულმან დამშალა ჯავრით შეკრული კონაო*“. აქედან კი ასტრახანში ჩავიდა, საიდანაც, მდინარე ვოლგის გავლით, 1729 წელს მოსკოვში აღმოჩნდა. აქ შეხვდა ახლობლებს: ძმას – ქრისტეფორეს, ბიძას – მერაბ გურამიშვილს (დები და ძმები რომ ჰყოლია პოეტს, ეს კარგად ჩანს „დავითიანში“: „*დედ-მამა, ძმანი დავკარგე, არ ვიცი, დანი სად არი*“. ვახტანგ VI-ის ამაღლაში თანამდებობაც ებოძა – ჯაბადარბაშობა, ანუ იარაღის საწყობის ზედამხედველობა: „მიწყალობეს მათ სახელო, მომცეს ჯაბადარ-ბაშობა“. „აქ იყო სამეფო კარი (კარის ეკლესიით), იყვნენ დიდებულები, სამღვდელოება, მსახურები. ყველაფერი იყო ქართული, მაგრამ არ იყო საქართველო“ (სირაძე 2005, 10-11). ემიგრანტი მეფის კარზე პოეტი შეესწრო ლხინებს – ზმითა, შაირით, გალობით, მღერით, ჩანგით, ცეკვით. „ამ პოეტურ ტურნირებზე მას არაერთხელ გამოუჩენია თავი და ყურადღებას აქცევდნენ როგორც უბადლო პოეტს, მოშაირეს და სატირიკოსს. სწორედ ვახტანგის კარზე ჩამოყალიბებულა დავითის პოეტური რეპუტაციაც. პოეტის სახელი პირველად მოსკოვში უნდა გახმაურებულიყო, ვახტანგის კარზე გამართულ სამგოსნო ტურნირებში“ (ლიტერატურის ისტორია, 1966).

ცოდვით დაკარგული – საუკუნის კრიმინალი

ლამისყანა – წყევლა თუ ბედისწერა?!

² „გადმოცემით, ლამისყანაში დარჩენილან დავითის ცოლი და, აგრეთვე, მისი სიმამრი, გვარად გარაყანიძე. მოხუცების თქმით, – გადმოგვცა იმავე ნიკა ბეგიაშვილმა, – დავითი ხუთი წლის შემდეგ გამოქცეულა ლეკთა ტყვეობიდან და ისევ ლამისყანას დაბრუნებულა, მაგრამ მოთარეშე ლეკები ისევ სულ დასდევდნენ დასაჭერად. ამის გამო დავითი იძულებული გამხდარა რუსეთს გადახვეწილიყო“ (კოსარიკი 1957, 17).

ლამისყანაში მდებარეობს ქსნის ერისთავების სასახლე. დღეს მე-17 საუკუნეში აგებული შენობის მხოლოდ კედლებიღა შემორჩა. ისტორიულად მისი პატრონები იყვნენ ლამისყანელი გარაყანიძეები. გურამიშვილის სიმამარი, ნიკოლოზ გარაყანიძეც, ამ სასახლეში ცხოვრობდა, ამჟამად „ერისთავებისას“ რომ ეძახიან. სოფელმა ლამისყანამ დავით გურამიშვილისა და ქეთევან გარაყანიძის სიყვარულის რამდენიმე ლეგენდა შემოინახა, მათ შორის გამორჩეულია ქეთევანის ძმის – იასონ გარაყანიძის შთამომავლებში შემორჩენილი ტრაგიკული სიყვარულის სულისშემძვრელი ისტორია:

„ოღონდ ნუ გამყრი მას, ჩემსა ბედსა“

ერთი წლის ჯვარდაწერილები იყვნენ დავითი და ქეთევანი. შვილი არ ჰყავდათ. სიძე-მოყვარე კარგი მომლხენები იყვნენ. დავითმა ცოლიძმას, იასონს, აჩუქა ორი ყანწი (დაცულია კასპის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში) და ერთი საღვინე (დაცულია ლამისყანის მუზეუმში) წარწერით: „აავსე, იასონ!“ მრავალრიცხოვანი ოჯახი ჰქონდათ გარაყანიძეებს, სუფრას რომ შემოუსხდებოდნენ საღვინე ერთ ჩამოტარებაზე ჰყოფნიდათ. იმ საბედისწერო დღეს გურამიშვილი ორი კაცით წინასწარ წავიდა სამკალზე სადილის თადარიგის დასაჭერად. დაიგვიანა. აივანზე მდგარი ქეთევანი გზას გასცქეროდა. უცებ მის სმენას დავითის ხმა მისწვდა. სასახლე შემრა ქეთევანის ყვირილმა: დავითი გაიტაცეს! მდევარი ჩქარა! გულწასული ქალი აივანზე დავარდა. დატყვევებულ დავითს პირში ჩაჩრილი ჩვარი ამოვარდნოდა და მისი განწირული ხმა ექოს მოეტანა სასახლემდე. მდევარი მალე შეიკრიბა. დაედევნენ, მაგრამ ამაოდ: ირტოზის გზით გატაცებულ ტყვეს ვერ უშველეს ჭაშის გზით დადევნებულბმა.

„ვის გადარო, ჩემთვის მკვდარო“

მოლოდინად იქცა ქეთევან გარაყანიძე. გზას გაჰყურებდა, დავითი კი არ ჩანდა. გავიდა ერთი წელი და ოჯახმა გათხოვება მოსთხოვა ქმრის ამაოდ მომლოდინეს. ქეთევანმა არავინ გაიკარა, იუარა, იუკადრისა. მერე დააძალეს, უნდა გათხოვდეთ. მან კი სიკვდილი არჩია დავით გურამიშვილის ღალატს. მეორე დღეს მსახურებმა მარანში ჩამომხრჩვალნი იპოვეს ქეთევანი. ამ უბედურების გამო შენობა „ავ ფუძედ“ ითვლებოდა. ხალხში ხმა დაირხა, სასახლის მარანში ალები ბუდობენო. ხანდაზმული ლამისყანელები დღემდე ახალგაზრდა რძლებს ასე აფრთხილებენ: შვილო, მზითუკან იქით (ხელს გარაყანიძეების ნასახლარისკენ გაიშვერენ) ბავშვები არ გაუშვათ, ცუდი ფუზიაო“ (ცუცუნაშვილი-ფავლენიშვილი 2005, 15).

„ქვეყნად შენგან უკეთესი მე არავინ მყავდა“...

ქსნის ერისთავებს აზნაურ გარაყანისძეებისგან სასახლე სწორედ მას შემდეგ შეუსყიდავთ, რაც ქეთევანმა თავი მოიკლა. ქეთევან გარაყანისძის თვითმკვლელობის მიზეზად მეუღლის, დავით გურამიშვილის, წინააღმდეგ მოწყობილ შეთქმულებას მიიჩნევენ. დავით გურამიშვილი ლეკებმა წყაროდან კი არ გაიტაცეს, არამედ გაატაცებინეს. ლამისყანელები იხსენებენ, რომ მდევარიც იმ მიმართულებით არ დაადევნეს, საითკენაც ლეკებმა პოეტი წაიყვანეს. ესეც სპეციალურად გაკეთდა, რათა ვერ დაეხსნათ დავითი: „ეს ისტორია თავად გარაყანიძეებმა შემოგვინახეს“ – განმარტავს საგურამოს ჯამბაკურ-ორბელიანების სასახლის ხელმძღვანელი სოფიო ცუცუნაშვილი-ფავლენიშვილი (ცუცუნაშვილი-ფავლენიშვილი 2005,

14). თუ ეს სიმართლეა, მაშინ მთლიანად იცვლება გურამიშვილის ბიოგრაფია, კერძოდ: პოეტის წინააღმდეგ მოწყობილი თავდასხმის მონაწილე გარაყანიძეების ოჯახიც ყოფილა. დავით გურამიშვილი ვახტანგ მეექვსის მომხრე იყო, ხოლო ქსნის ხეობის ერისთავები და აზნაურები – სპარსული ორიენტაციისა. „ნაკლებად სარწმუნოა, ერისთავებისთვის, რომლებიც ირანის შაჰს ვახტანგ VI-ის ნაცვლად ქართლის მეფედ მის გამაჰმადიანებულ ძმას, იესეს, სთხოვდნენ, დავით გურამიშვილი, მეფე ვახტანგის მომხრე თავადი, სასურველი ხიზანი ყოფილიყო“ (ცუცუნაშვილი-ფავლენიშვილი 2005, 18). მეფის მხარდამჭერ დავით გურამიშვილს საგურამოში სახლ-კარი გადაუწვეს. ის სწორედ ამიტომ გახდა იძულებული, სიმამრის, გარაყანისძეების, მამულში საცხოვრებლად გადასულიყო. გარდა ამისა, ქეთევანმაც გაიგო, რომ მისი ქმარი „ქვეყანას მოდებული კაციპარია ლეკებისათვის მხოლოდ შემთხვევითი ნადავლი არ იყო. მას უღალატეს. თვითონ კი დავითის ღალატს სიკვდილი არჩია“ (ცუცუნაშვილი-ფავლენიშვილი 2005, 18). კითხულობ ამ ისტორიას და ყურში ჩაგესმის გაწირული და განაწამები პოეტის გოდება:

„აწ შენ, ჩემო საყვარელო, იმყოფები სადა?

ქვეყნად შენგან უკეთესი მე არავინ მყავდა“...

ასე იქცა დავით გურამიშვილისთვის ბედისწერად და წყევლად ლამისყანა. მოგვიანებით ნ. ტიხონოვი პოეტურად თქვა: „სიზმარით გაქრა ყველაფერი – შეყვარებული ასული, ნათესავები, ახლობლები, მეგობრები, სამშობლო მხარე. მაგრამ, სახელი ლამისყანა ცოცხლობდა მის გულში როგორც ბედნიერებისა და საშინელების, სინათლისა და წყვდიადის, ლოცვისა და წყევლის საოცარი შეერთება“ (ტიხონოვი 1955, 12).

გარაყანიძეთა საგარეულოს ამ გადმოცემაში ბევრი რამ არის დამაფიქრებელი:

1. თუ ქეთევანს თავი არ მოუკლავს, რაში დასჭირდა ოჯახს ამ ამბის შეთხზვა.
2. თუ ეს გადმოცემა სინამდვილესთან წილნაყარია, ჩნდება ლეგიტიმური შეკითხვა: ოჯახი გათხოვებას რატომ აძალებდა ქმრის მომლოდინე ქალს; ხომ შეიძლებოდა, წლების შემდეგ დაბრუნებულიყო სიძე სამშობლოში? ან რატომ არ იბრუნეს დავითის ტყვეობიდან გამოსყიდვაზე? (მდრ.: ცუცუნაშვილი-ფავლენიშვილი 2005, 15-16).

„ჩემი ბედი ასრე როგორ გაიწირა“

1737 წელს ასტრახანში გარდაიცვალა ვახტანგ VI... და ყველაფერი ისევ თავდაყირა დადგა: ატენის ბრძოლის მონაწილე პოეტისათვის საქართველოში დაბრუნებაზე ფიქრიც კი შეუძლებელი გახდა, რადგან ქართლ-კახეთი გავერანებული იყო, ხოლო პოეტის სახლ-კარი – დამწვარი, „ცეცხლს მიცემული“. მეტი დარდი არ ჰქონდა რუსთ ხელმწიფეს, ქართველთა სიმშვიდესა და კეთილდღეობაზე ეზრუნა: ან უკან დაბრუნდით, ან ჩვენი ქვეშევრდომობა მიიღეთ და გვემსახურეთო. დავითმა უკრაინაში, კერძოდ, მირგოროდსა და ზუბოვკაში მიიღო მამულები, ოცდაათამდე ყმა-გლეხის ოჯახითურთ, აქედან 20 კომლი დაბა მირგოროდში რგებია (*თედორე ბაბენკო ძმით (სიმონი); ორი ოჯახი, ლავრინ სიდორენკო, კობული, დანილო კრასილენკო, ანდრია შარჩენკო, თევდორე პედინა; გრიგოლ კავუნი;*

გერასიმე ჩუხრაი; პავლო ოვსიენკო ძმითა (პეტრე) და შვილით (კარპეზი); თედორე სვიდოვი სიძით; ტერეშკო ოვსიენკო; დემიან დენისენკო ძმით (გრიგოლი); ლუკა დოვბიში; ოლექსი ევჩენკო ძმით (ივანე); დანილ კირიჩენკო; ხიმკო ოვსიენკოს ქვრივი სიძით; მარკო პლუჟნიკი; ივანე ჩერკასკი და თევდორე ლინიკი, ხოლო 11 – სოფელ ზუბოვკაში (იაკიმ გულიაევი ძმით (კირილე); დმიტრენკო ძმებით (მარკოზი და ევდოკიმე); პანას რაზუნენკო რძლით (პანა); ულას პრაჩი შვილებით (ალექსი, ანდრია და გერასიმე); ფილიპ ზუბატენკო ძმებით (ვასილი და მიტრი); ხომა კოზაჩენკო ძმით (კირილე); დავით კოზაჩენკო ძმით (კირილე); ლევკო ნადოჩერეტნი ძმით (ტიერენტი) გერასიმე ბლიზნიუჩენკო ძმით (იაკობი); გრიც რეზუნენკო და თევდორე პალამარი შვილით (ტიმოში). დავითთან ერთად მირგოროდში ცხოვრობდნენ პოეტის პირველი „მსმენელები“, მეზობლები და მეგობრები: ზაალ ხერხეულიძე, აბრამ კობიაშვილი, პაპუნა ბეჟანიშვილი, დავით ჩახარიძე, იაკობ ოდიშელიძე, კაცურა ინასარიძე, ივანე საგინაძე, ნიკოლოზ ხაჭაპურიძე, ანტონ ოთარაშვილი, შიო პავლიაშვილი, ოთარ პავლიაშვილი, დავითის ბიძაშვილი მერაბ გურამიშვილი და სხვ. ორი წელიც არ დასცალდა პოეტს. ისევ დაიწყო (უფრო სწორად, გაგრძელდა) გოლგოთის გზა – სამხედრო სამსახური ჰუსართა პოლკში, რომელიც 1738 წელს შეიქმნა ვახტანგ მეექვსის ამალის წევრებისაგან³.

22 წელი ომის ქარცეცხლში

*„ახლა რა ვენა, სად წავიდე
გზა შემექმნა დახლართული,
ქარი ქრის და აფრავამლით
ვარ ხომალდით ზღვას შერთული“*

34 წლის დავით გურამიშვილს 1739 წელს ყირიმის ომში უკრეს თავი. ჯერ რიგითი ჰუსარი იყო, მერე კვარტირმაისტერი, შემდეგ კი ვახმისტრად დაუწინაურებიათ. სამხრეთის ფრონტიდან ჩრდილოეთში გადაინაცვლა. მონაწილეობდა ფინეთის მარცხენა მხარეს შვედების წინააღმდეგ ბრძოლებში ჰელსინგფორსა და ფრიდრიჰსჰამთან. გამარჯვებული უკრაინაში დაბრუნდა და თავისი გაპარტახებული ადგილ-მამულის აღორძინებას მიჰყო

³ 1737 წელს, ჯერ კიდევ რუსთა სამსახურში შესვლამდე, დავითთან ერთად მის ოჯახში ნაჩვენებია რვა სული: ცოლი, სიდედრი, მსახური, მსახურის ცოლი, მისივე ქალიშვილი, კიდევ ორი მოახლე. ასევე, 1738 წელს სამხედრო სამსახურის „უწყებაში“ დავითი იხსენიება „შინაურებით“. საიდან გაჩნდა დავითის მთელი ოჯახი მოსკოვში (მასთან ერთად მისივე ბიძაშვილი მერაბი)? – შესაძლოა გვეფიქრა, რომ პოეტი მოსკოვში ახალ ოჯახს მოეკიდა, მაგრამ „უწყების“ გრაფაში ოჯახის წევრები ნაჩვენებია არიან, როგორც საქართველოდან ჩამოსულები. დავითის ცოლი, ასევე, იხსენიება პოლკის ჯამაგირის გასაცემ უწყისში 1739 წლის 19 ნოემბერს. მაშასადამე, უნდა ვიფიქროთ, რომ ქართლში ნათხოვი ცოლი მოსკოვს ჩაუყვანია. ჩვენი აზრით, ან თვითონ დავითია ჩამოსული საქართველოში ოჯახის წასაყვანად, ან ამ საქმეში გავლენიანი ქართველები დაეხმარნენ (ლეონიძე 1965, 103; აბზიანიძე 2009).

ხელი. ალბათ, ძნელად წარმოიდგენდა გორისუბნელი თავადი, რომ ცხოვრება წინ კიდევ ერთ განსაცდელს უმზადებდა: 1756 წელს პრუსიის წინააღმდეგ შვიდწლიან ომში გაიწვიეს. 1758 წლის 15 აგვისტოს გაიმართა ბრძოლა კისტრინთან, სადაც ტყვედ ჩავარდა და მაგდებურგის ციხეში ამოაყოფინეს თავი. ერთი წლისა და სამი თვის შემდეგ ტყვეების გაცვლის შესახებ რუსეთსა და პრუსიას შორის დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე გაათავისუფლეს.

ჭაბუკობიდანვე ომებითა და ბრძოლებით დაღლილმა პეტერბურგში გამგზავრების თხოვნით მიმართა ფელდმარშალ პეტრე სალტიკოვს, რათა სამხედრო კოლეგიას ჰუსართა პოლკიდან გათავისუფლების ცნობა მიეცა. პეტერბურგში ჩასული ჰოსპიტალში მოათავსეს. ჰოსპიტალიდანვე თხოვნა გაგზავნა დედოფალ ელისაბედის სახელზე, რომ, როდესაც ცხენით ჭაობში ჩაეფლო და დაატყვევეს, მარჯვენა მხარი დაუზიანდა და თავისუფლად ვეღარ ხმარობს; რომ დასჩემდა თავში ძლიერი ხმაური, შეეყარა იპოქონდრია და დაუსუსტდა მხედველობა. სხვა ქვეყნის ომებში ასე ჯანმრთელობა განადგურებული მოწიწებით ითხოვს სამხედრო სამსახურიდან გათავისუფლებას და, წესისამებრ, კაპიტნის ჩინის მინიჭებას. 1760 წლის 15 მარტს სამხედრო კომისიამ გენერალიტეტის სხდომაზე მოისმინა გურამიშვილის თხოვნა და გამოიტანა დადგენილება: დავით გურამიშვილი, სამხედრო და სამოქალაქო სამსახურში უვარგისობის გამო, გათავისუფლდეს სამსახურიდან, დარჩეს მთლიანად თავის კმაყოფაზე და დაჯილდოვდეს კაპიტნის ჩინით. გადაწყვეტილება დასამტკიცებლად წარუდგინეს ელისაბედ დედოფალს, რომელმაც კი შეიწყნარა ქართველი ჰუსარი დავით გურამიშვილი, ოღონდ კაპიტნობა დაენანა და პორუჩიკის ჩინი მიანიჭა (ყუბანიეშვილი 1955, 101).

„ვარ ცარიელზე მე დაჯდომილი“

22 წელი შეაღია ბრძოლებს შვეციის, ოსმალეთის, პრუსიის ფრონტებზე. შინ დაბრუნებული ჯანმრთელობაშერყეული პორუჩიკი ხელმეორედ შეუდგა მეურნეობის აღდგენას მირგოროდსა და ზუბოვკაში. პრუსიაში ტყვეობისას საცხოვრებელი დაეკარგა. ამის გამო „მწარეთ გაცრცილი“ გოდებდა: „მტერმან განმცარცვა მე შესამკელი; / ვარ ცარიელზე მე დაჯდომილი, / საუნჯისაგან კარს გარეთ მდგარე; / მე საწუთრომან მიმილო, რაც საბადისი მეზადა“.

ცოლად შეირთო 20 წლით ახალგაზრდა ტატიანა (თამარ) ვასილის ასული ავალიშვილი, მაგრამ შთამომავლობა არ დარჩენია. 1776 წ. დავითს უნდა ეშვილა „ობოლი დარია“, ანუ დარეჯანი, რომელიც ერთი წლის ასაკში გარდაცვლილა (ლეონიძე 1965, 104).

მირგოროდში, მდინარე ხოროლის ნაპირებსა და უკრაინული ხალხური სიმღერების ჰანგებზე გაატარა პოეტმა ცხოვრების ბოლო 32 წელი. სიბერის ჟამს ხშირად უჩიოდა „ბერწოვნებს“, უშვილობასა და „მით სახლ-კარის დამხობას“: „არ მომცა მე, არც ასული, / არვინ მიძახის მამასო“. უშვილობირო გურამიშვილს განსაკუთრებით ის აშფოთებდა, რომ მომხსენებელი“ არა რჩებოდა:

„ვამე ცოდვილსა, მე უმადლოსა,
დავრდომილობით უხუცემდრდლოსა!

მე ვინ მილოცავს, ან ვინ მიწირავს,
ან ვინ დამმარხავს, ვინ დამიტირავს?!

მკვიდრო ვიქმენ, არ დამრჩა შვილი,
რომ მას აღნთო სანთელი-ცვილი;

ექნა აღაპი, დაედგა ტაბლა:
ასე მაღალმან მე დამამდაბლა!“

ვერა და ვერ აიხდინა ნატვრა სამშობლოში დაბრუნებისა, სამაგიეროდ 1787 წელს უკრაინაში, კერძოდ კრემენჩუგში, პოტიომკინის კარზე სამხედრო ვიზიტით მყოფ ერეკლე მეორის შვილს – მირიან ბატონიშვილს – საკუთარი ხელით გადაწერილი „დავითიანი“ (თავისი პირმო: „მე რაც ვმოხე, შვილად ვსჯერვარ“), რომელსაც ორი წელი დიდი რუდუნებით წერდა მხედველობაშესუსტებული პოეტი („*მე უშვილომ ეს ობოლი მძლივ გაგზარდე დიდი ჭირით*“), გადასცა და სთხოვა, საქართველოში წაიღეო... მხოლოდ ამ გზითა და ამ ფორმით ჩამოაღწია მისმა სულმა სამშობლოში და პოეტი დავით გურამიშვილი ასე გადაურჩინა ბედკრულ ივერიას „დავითიანმა“.

ამის შემდეგ ხუთ წელიწადში, 1792 წ. 21 ივლისს (ძვ. სტ.), 87 წლის ასაკში „მიიცვალა თავადი დავით გურამიშვილი მონანიებით“. აღესრულა სრული გონებით, აღმსარებელ-მაზიარებელი (მირგოროდის ღვთისმშობლის მიძინების სამრევლო ტაძრის მიცვალებულთა სარეგისტრაციო წიგნის ჩანაწერის თანახმად, თავად დავით გურამოვს მღვდელ რომან შაფრანოვსკისაგან მიუღია საიდუმლო ზიარება. დაკრძალეს მირგოროდის ღვთისმშობლის მიძინების ტაძრის ეზოში. „კუბოს მიჰყვებოდა პოეტის მეუღლე – ერთგული თანამგზავრიო მისი მძმე ცხოვრებისა უკანასკნელ ათეულ წლებში. მან სულ ორი წლით მეტი იცხოვრა თავის ქმარზე“ (კოსარიკი 1949, 150).

1 აგვისტოს 230 წელი შესრულდა დავით გურამიშვილის გარდაცვალებიდან.

„ვერ ვნახე, დაკარგულიყო“

დავით გურამიშვილის ცხოვრების უკანასკნელი პერიოდითა და მისი საუკუნო განსასვენებელი ადგილის ბედით ინტერესი დიდი ხანი არ ასვენებდა ქართველ ერს. პოეტის გარდაცვალებიდან 45 წლის შემდეგ, 1837 წელს, ქართული ლიტერატურის შესახებ პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიაში გაკეთებულ მოხსენებაში აკადემიკოსმა მარი ბროსემ თქვა, რომ ის იკვლევდა „დავითიანის“ ავტორის გარდაცვალებისა და დასაფლავების ადგილს, მაგრამ ვერაფერი ნახა.

1874 წელს, ნოემბერში, ილია ჭავჭავაძე 6 დღით იყო პოლტავაში, მაგრამ ვერც მან მოიძია დიდი წინაპრის საფლავი (ლეონიძე 1956, 12).

1896 წელს ხარკოვიდან იაკობ გოგებაშვილისადმი გამოგზავნილ წერილში აკაკი წერეთელი წერდა: „არ ვიცი, რამდენ ხანს დავრჩები აქ და, თუ დიდხანს დავრჩი და საშუალებაც ჩავიგდე ხელში, მინდა, აქაური არხივიდან რაც კი რამე ცნობაა ვახტანგის დროის გადმოსახლებულ ქართველებზე სულ ამოვაწერიო და თანაც ის ქართველი ოჯახები პალტავის გუბერნიაში სულ მოვიარო. ამბობენ, რომ ზოგიერთებს კიდევ აქვთ ოჯახში, როგორც საოჯახო რამ ნივთი, ქართული ხელნაწერები. აგრეთვე, სასაფლაოებზე ქართული წარწერებიაო და ეგებ დ. გურამიშვილის საფლავს წავაწყდე. სხვა რაღა მოგწერო. ჩვენი სიცოცხლე სულ ცარიელი სურვილია“ (აბზიანიძე 1949, 4).

მეოცე საუკუნის პირველ ნახევარში, როცა საბჭოთა ტოტალიტარული სახელმწიფოს სტალინი განაგებდა, განსაკუთრებით გააქტიურდა გურამიშვილის საკითხი. ჯერ კიდევ 1929

წლის აგვისტოში უკრაინელი პოეტი პავლო ტიჩინა (*ავტორი ნაწარმოებისა „ფეოდალის ბოლო“*, რომელიც პირველმა გამოხატა დავით გურამიშვილის სახე და ქართველი მოსახლეობა პოლტავში) და პეტრო პანჩი მირგოროდში ეძებდნენ პოეტის საფლავს. მათ გამოჰკითხეს ადგილობრივებს, მათ შორის მხატვარ ანანას სლასტიონასა და ექიმ ი. ა. ზუკოვსკის გურამიშვილის საფლავის შესახებ, მაგრამ ვერაფრის დადგენა ვერ მოხერხდა. პეტრო პანჩის ამის შესახებ დღიურში ჩაუწერია: „23 აგვისტოს, ჩვენ ორნი, პ. გ ტიჩინა და მე, მირგოროდში ვიყავით. გზაზე სასაფლაოზე შევიარეთ დავით გურამიშვილის საფლავის მოსაძებნად, მაგრამ გამოირკვა, რომ ეს ახალი სასაფლაო იყო და, რასაკვირველია, ქართველი პოეტის სამარე აქ არ იქნებოდა. სად იყო ძველი სასაფლაო, ვერავინ გვითხრა“ (კოსარიკი 1949, 93).

1937 წ. 24-30 დეკემბერს თბილისში გაიმართა რუსთაველის 750-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი დიდი საიუბილეო საღამო (რომელიც თბილისში სსრ კავშირის მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმით გაიხსნა და საზეიმო საღამოთი დასრულდა). სხდომაზე მიკოლა ბაჟანმა⁴ თავის მისასაღმებელ სიტყვაში თქვა: „ჩვენ ვიცით, აგრეთვე, სახელი საქართველოს მეორე პოეტისაც – ეს არის დავით გურამიშვილი, რომელიც ცხოვრობდა და გარდაიცვალა უკრაინის მიწაზე. უკრაინის საბჭოთა მწერლები შეუდგნენ გურამიშვილის უკრაინაში ცხოვრების შესახებ მასალების ძებნას“ (კოსარიკი 1949, 5). მალევე უკრაინელმა მწერალმა დმიტრო კოსარიკმა 1937 წლის 9 დეკემბერს პოლტავის სახელმწიფო არქივში იპოვა პირველი ცნობები დავით გურამიშვილის, მისი მეუღლის – ტატიანა ვასილის ასულ ავალიშვილისა – და მისი გლეხების მირგოროდში 1782–1783 წწ. ცხოვრების შესახებ.

1940 წლის 21 ივნისს მირგოროდში აღმოჩნდა გურამიშვილის გარდაცვალების მეტრიკული ჩანაწერი, რომლის მიხედვითაც გაირკვა პოეტის დასაფლავების ადგილიც – მიძნების ეკლესიის სასაფლაო მირგოროდში, – სოროჩინცებისა და პოლტავას ქუჩების გასაყარზე. ჩანაწერების მიხედვით, დავით გურამიშვილი გარდაიცვალა 21 ივლისს. უფრო ზუსტად: 1940 წლის 21 ივლისს. პოლტავშინის სახელმწიფო სიძველეთსაცავების შესწავლის შემდეგ ქალაქ ლუბნის არქივში დ. კოსარიკმა აღმოაჩინა მეტრიკული წიგნი 26 სათაურით: „

„ ამ წიგნის 33-ბ გვერდზე, მამაკაცთა

29 გრაფაში, ჩაწერილია მოკლე ფრაზა სლავური ენით: „

„ გვერდით გრაფაში, სადაც გარდაცვალებულთა ასაკი აღინიშნებოდა, ჩაწერილია 95, რაც დავითის ხნოვანობას 8 წლით აჭარბებს. ამავე წლის დეკემბერში მირგოროდიდან კიევის ნამესტნიკის მმართველობაში გაიგზავნა ცნობა სამხედრო სამსახურიდან პენსიაში გასულთა რაოდენობის შესახებ. ამ ცნობებში უკვე დავით გურამიშვილი მოხსენიებული აღარაა. გურამიშვილის გარდაცვალებისას მისი მეუღლე ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო. მომდევნო ორი წლის მეტრიკული ნუსხების გადასინჯვის შემდეგ მიაგნეს მეორე მნიშვნელოვან ცნობას. 1794 წლის ნუსხაში 25-ით, ქალთა გრაფაში 18 აპრილის თარიღით ჩაწერილია: „

„ მის ასაკად

⁴ სწორედ, მიკოლა ბაჟანს ეკუთვნის „სამპიროვანი“ შეფასება გურამიშვილისა: „დიდი ქართველი პოეტი, სახელოვანი რუსი მეომარი და შრომისმოყვარე უკრაინელი მიწის მუშა“ (ბაჟანი 1955, 33).

ჩაწერილია ციფრი 68, რაც ზუსტად ადასტურებს მისი დაბადების უკვე ადრევე გამორკვეულ თარიღს – 1726 წელს.

პირველი, ვინც დ. კოსარიკს გურამიშვილის საფლავი მიასწავლა და აჩვენა, იყო 64 წლის ბორის თომას ძე გავრიში; მოგვიანებით, 1940 წლის ივნისში, – სასაფლაოს დარაჯმა ზაქარია დემენტის ძე კუროჩკამ. 1946 წლის თებერვალში ეს ცნობები დაადასტურეს ალ. მალიარმა და მირგოროდის 12 მცხოვრებმა.

1937 წლამდე საფლავზე იდო თუჯი წარწერით – „ „, „მაგრამ იმ დროის მირგოროდის მცხოვრებლებიდან არავინ იცოდა ამ წარწერის მნიშვნელობა.

დმიტრო კოსარიკი დაემბდა ქართველი პოეტის საფლავს. მისი ცნობით, მირგოროდის ღვთისმშობლის მიძინების ეკლესიის დარაჯმა დავით გურამიშვილის სავარაუდო საფლავის შესახებ უამბო და ზუსტად ის ადგილიც მიანიშნა: უწინ აქ თუჯის ფილა იყო, რომელზეც ეწერა „კნიაზ დავიდ გურამოვ“.

პოლიტიკური რევერანსი თუ სინამდვილე?!

დიდი ხანია, გურამიშვილის საფლავი იქცა ქართულ-უკრაინული მეგობრობის სიმბოლოდ, თუმცა ამჟამინდელი საფლავი პოეტისა მაინც სიმბოლოურია, რადგან დ. კოსარიკის მიერ მიკვლეული საფლავის ადგილის სიზუსტეს დღეს ყველა არ ენდობა და ჩნდება ლეგიტიმური შეკითხვები, რომლებზეც პასუხი არ მოგვეპოვება:

1. საქართველოს ფარგლებს გარეთ არსებული ქართული კულტურის ძეგლების მკვლევრი, პროფესორი გივი ღამბაშიძე აღნიშნავს: „შესაძლოა, პოეტის გარდაცვალებიდან 150 წლის განმავლობაში თუჯის ფილისთვის ვინმეს ადგილი შეეცვალა, შესაბამისად, საეჭვო ხდება საფლავის პატრონის ვინაობაც, ეკუთვნის კი ის ქართველ პოეტს? იქნებ სულაც სხვა ქართველია დაკრძალული?“ (ღამბაშიძე 2012).
2. გადასამოწმებელია აქტის სანდოობა. მეორე მსოფლიო ომში მოპოვებული ძღვევამოსილი გამარჯვების შემდეგ ბელადის საამებლად ბევრ რამეს აკეთებდნენ, ამიტომ კომისიამ საგანგებო აქტით დაადასტურა პოეტის განსასვენებლის ადგილმდებარეობა და 1949 წლის 7 აგვისტოს იმ ადგილზე ძეგლიც დაიდგა. 1948 წლის 16 თებერვალს, საბუთებისა და მირგოროდის მოქალაქეთა მოწმობის საფუძველზე, უკრაინის საბჭოთა მწერლების კავშირის კომისიამ და მირგოროდის საქალაქო საბჭომ აქტით დაადგინა დავით გურამიშვილის საფლავის ადგილი. ხომ არ არის შესაძლებელი, რომ დოკუმენტი პოლიტიკური კონიუნქტურის გათვალისწინებით შექმნილიყო?! საკითხავია, თუ 1929 წ. აგვისტოში პავლო ტიჩინამ და პეტრო პანჩიმ ვერ მიაკვლიეს მირგოროდის ძველ სასაფლაოს (*სად იყო ძველი სასაფლაო ვერავინ გვითხრა*), რამდენად სარწმუნოა 11 წლის შემდეგ მისი აღმოჩენა და 17 წლის შემდეგ კი 12 ცოცხალი მოწმის მიერ დადასტურება ფაქტისა?
3. არაფერს მოგვეცემს საფლავის გახსნა და დნმ-ის ანალიზის ჩატარება, რადგან დავით გურამიშვილს შთამომავლობა არ დარჩენია და მისი ნეშტის მონაცემებს ვერავის შევადარებთ.

„ცოცხალი არვის ვახსოვარ, მკვდარს ვინღა მომიგონებსა?!“

შეხვედრა 156 წლის შემდეგ

1948 წლის ივლისში მირგოროდში დავით გურამიშვილის საფლავს ეწვია ქართველთა დელეგაცია: ლევან ასათიანი, შალვა დადიანი, სანდრო შანშიაშვილი, კარლო კალამე, ალექსანდრე ბარამიძე, მაყვალა მრევლიშვილი, ბესო ჟღენტი. მათ თან წაიღეს დაფნის გვირგვინი თბილისის ბოტანიკური ბაღიდან. ლევან ასათიანი მოგვითხრობს: „მიტინგის მონაწილეებზე უღრმეს შთაბეჭდილებას ტოვებს შალვა დადიანის გამოსვლა. იგი მიმართავს გურამიშვილის აჩრდილს მუხლმოდრეკილი: „ას ორმოცდაათი წლის განმავლობაში საქართველი პირველად მოგმართავს შენ, დავით, მშობლიური სიტყვით, როგორც თავის შვილს! დიდო მგოსანო, სამშობლომ დაგვაბარა გადმოგცეთ შენ მშობლიური ქვეყნის უზომო სიყვარული. ამიერიდან შენ აღარა ხარ უპატრონო და მიტოვებული“ (ასათიანი 1954, 30).

ამავე მოვლენას ასე იხსენებს აკადემიკოსი ალ. ბარამიძე: „წინ წამოდგა წარმოსადეგი გარეგნობის პატრონი კაცი, ლამაზი, ახოვანი, არტისტული ჟესტით მიესალმა ხალხს (შალვა დადიანი ხომ პროფესიონალი მსახიობი იყო)... წამოიჩოქა და მჭექარე ხმით დაიქუხა ქართულ ენაზე: „დიდო დავით, მოგილოცავ, მოსპობილია ქართლის ჭირი, თავისუფალია შენი დედასამშობლო, თავისუფალია შენი მეორე სამშობლოც, შენდამი გულისხმიერი უკრაინა. გიხაროდენ! გიხაროდენ! შალვა დადიანი მთრთოლვარე ხელით ხსნის პატარა პარკს, რომლითაც მოტანილი აქვს თითო მუჭა მიწა მთაწმინდიდან ნიკოლოზ ბარათაშვილის, ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლისა და ვაჟა-ფშაველას საფლავებიდან; მშობლიური ქვეყნის მიწა, რომელსაც მთელი სიცოცხლე ნატრობდა პოეტი, ჩუმი შრიალით ეყრება მის საფლავს: დაგფაროს მშობლიურმა მიწამ!“ (ბარამიძე 1980, 3).

რაც შეეხება თავად შალვა დადიანს, მასაც ეკუთვნის მოგონება ამ დღესთან დაკავშირებით: „განა წინასწარ არ ვიცოდი, ვისი სამარის წინაშე ვდგევარ და ვისი სახელით უნდა ვილაპარაკო? მაგრამ მთელი სიმძიმე ჩემი მოვალეობისა ამ წუთას უფრო ცხოვლად ვიგრძენ. რამდენი ფიქრი, რამდენი უნაზესი გრძნობა მოზღვავედა და არ გნებავთ ამის გამოთქმა?! რა სიტყვები უნდა მოვნახო ისეთი, რომ გულშიაც იყოს ჩამწვდომი და სათანადო სიმაღლეზეც იდგეს, ისეთი, როგორიც შეეფერება თვით დავითს და იმ დაწესებულებას, რომელმაც მე წარმომგზავნა. ერთი კი მტკიცედ მქონდა გადაწყვეტილი, რომ ქართულად მელაპარაკნა: როგორ? ქართველი წარსდგეს ქართველი კლასიკოსის თუნდაც სამარის წინაშე და ერთი-ორი სიტყვა მაინც პირველად ქართულად არ უნდა სთქვას?! აგრეც მოვიქეცი. ქართულად დავიწყე, შემდეგ კი გადავედი ყველასათვის გასაგებ დიდი ოქტომბრის, რუსულ ენაზე. თქვენ იცით, რომ ჩვენ წადებული გვქონდა ქართული მიწა, მოგროვილი მთაწმინდაზე — ნიკოლოზ ბარათაშვილისა, ილია ჭავჭავაძისა, აკაკი წერეთლისა და ვაჟა-ფშაველას საფლავებზე. ქართველმა ამხანაგებმა დააყარეს ეს მიწა ძვირფას საფლავს და მე კი მუხლმოდრეკილმა ჩავძახე: „ქართველის ჭირი მოსპობილია, დიდო დავით, შენი სამშობლო თავისუფალია ყოველგვარი კირთებისაგან, აგრეთვე თავისუფალია შენი მეორე სამშობლო, შენდამი გულისხმიერი დიდი უკრაინა-მეთქი“ (დადიანი 1954, 149).

ეკრანული ვერსია

მეორე მსოფლიო ომში ტრიუმფალური გამარჯვების შემდეგ სტალინის კულტი ზენიტში ავიდა. ტოტალიტარული სახელმწიფო უძლეველი მესია-ტირანის დიდებაში ათენებდა და აღამებდა. სწორედ ამ პერიოდში, 1946 წლის 15 ივლისს, ეკრანებზე გამოვიდა ნიკოლზ სანიშვილისა და იოსებ თუმანიშვილის ფილმი „დავით გურამიშვილი“. სცენრის ავტორები იყვნენ: სიმონ ჩიქოვანი, ვლადიმერ ორლოვი, ნიკოლოზ სანიშვილი და იოსებ თუმანიშვილი. ლამისყანაში ჩასულ შემოქმედებით ჯგუფს შეხვედრია გარაყანიძეთა ცნობილი შთამომავალი ელენე გარაყანიძე, ადმირალ კონსტანტინე ყორღანაშვილის (1863-1905 წწ.) ქვრივი. როდესაც სცენარი გააცნეს, ელენემ დაწვრილებით მოუთხრო მათს გვარში არსებული გადმოცემა გურამიშვილის დაოჯახებისა და ლეკთაგან გატაცების შესახებ. მერე კი უთქვამს: არსწორ გზაზე დგახართ, რეალურ ისტორიას აყალბებთო, მაგრამ სენარის გადაკეთება ვერ მოხერხდა: მოსკოვი ამას არ დასთანხმდებაო – გასმა პასუხად.

პოეტის უკვდავყოფისთვის თუ ბელადის საამებლად?!

ქართველი პოეტის ხსოვნის უკვდავსაყოფად უკრაინის კ. პ. (ბ) ცენტრალურმა კომიტეტმა სამი დადგენილება გამოიტანა: 1948 წლის 7 ივლისს, ამავე წლის 11 ნოემბერსა და 1949 წლის 26 ივლისს. ეს დადგენილებანი ხელმოწერილია ნიკიტა სერგის ძე ხრუშჩოვისა და დემიან სერგის ძე კოროტჩენკოს მიერ. უკრაინის სსრ მინისტრთა საბჭოსა და უკრაინის კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის დადგენილებით მირგოროდის ერთ-ერთ ქუჩას ეწოდა დ. გურამიშვილის სახელი, მისი სახელი მიეკუთვნა მირგოროდის N2 შვიდწილიან სკოლას, ხოლო სოფ. ზუბოვკაში საშუალო სკოლის შენობას გაუკეთდა მემორიალური დაფა. მე-18 საუკუნეში აქ იყო სახლი, რომელშიც ცხოვრობდა და თავის ნაწარმოებებს ქმნიდა დიდი ქართველი პოეტი

1949 წლის 7 აგვისტოს (კვირას) – დავით გურამიშვილის საფლავზე დაიდგა ძეგლი - ოთხმხრივი ობელისკი თეთრი მარმარილოსგან დამზადებული პოეტის ბარელიეფით (მოქანდაკე ი. რაჟბა, არქიტექტორები: კ. ჯანაშია, შ. ჭეცია). საინფორმაციო წყაროები იტყობინებოდა, რომ უკრაინელმა ხალხმა პოლტავშინაში გაგზავნა კულტურის მოღვაწეთა დელეგაცია უკრაინის სსრ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილის, პოეტ მიკოლა ბაჟანის, მეთაურობით. დელეგაციის შემადგენლობაში არიან პოეტი-აკადემიკოსი პავლო ტიჩინა, მწერლები: სიმონ სკლიარენკო, პეტრო პანჩი, უკრაინის კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის პროპაგანდისა და აგიტაციის განყოფილების ლიტერატურისა და ხელოვნების სექტორის გამგე ვლადიმერ რუბანი, მწერალი დმიტრო კოსარიკი, კომპოზიტორი ანდრია შტოგარენკო, მხატვარი მიხეილ ხმელკო, უკრაინის სახალხო არტისტი ალექსანდრე იურა-იურსკი და სხვები. სტუმრებს გულთბილად შეხვდნენ მირგოროდის რაიონის სოფელ ზუბოვკის კოლმეურნეები, სოფლის უხუცესმა კოლმეურნეებმა პეტრო სამუსმა, ტროფიმ პელეხმა, ტარას მოსკალენკომ ქართველ მწერლებს სანდრო შანშიაშვილს, კარლო კალაძესა და ალექსანდრე ბარამიძეს უკრაინული ნაქარგი ტილოებით მიართვეს პურმარილი (ლიპავსკი 1949, 3).

12 საათზე სოფლის სკოლის შენობასთან გაიმართა მიტინგი მიძღვნილი მემორიალური დაფის გახსნისადმი. ტრიბუნის თავზე ბრწყინავდა ტრანსპარანტთა სიტყვები:

„დიდება ქართველ ხალხს იმისათვის, რომ მან მოგვცა ბედნიერი ცხოვრების შემოქმედი დიდი სტალინი!“.

ისმოდა შემახილები:

გაუმარჯოს უკრაინის ბოლშევიკების ხელმძღვანელს ნიკიტა სერგის-ძე ხრუმჭოვს! დიდება დიდ სტალინს!

ამ სიტყვებს ფარავს ხანგრძლივი მქუხარე ოვაციები და „ვამას“ შემახილები (ლიპავსკი 1949, 3).

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის სახელით სიტყვას წარმოთქვა კრიტიკოსმა ბესო ჟღენტმა, რომელმაც თავის გამოსვლაში ხაზგასმით აღნიშნა დავით გურამიშვილის ღრმა პატრიოტიზმი, მისი პოეზიის ხალხურობა: ქართველმა ხალხმა, – თქვა მან, – აქ რომ გამოგვგზავნა, გვთხოვა გადმოგვეცა თქვენთვის, ძვირფასო უკრაინელო მეგობრებო, დიდი მადლობა იმ სიყვარულისა და ყურადღებისათვის, რომლითაც თქვენ მოეპყართ ქართული პოეზიის კლასიკოსის, დავით გურამიშვილის, საფლავს. სსრ კავშირის საბჭოთა მწერლების კავშირის სახელით მიტინგზე გამოვიდა კავშირის ქართული მწერლობის კომისიის თავმჯდომარე ვიქტორ გოლცევი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის სახელით შეკრებილთ გულთბილად მიესალმა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი პროფესორი ალექსანდრე ბარამიძე. პოეტმა კარლო კალაძემ აღფრთოვანებით წაიკითხა „დავითიანის“ ნაწყვეტი ქართულ ენაზე. შემდეგ ეს ნაწყვეტი რუსულ ენაზე წაიკითხა ვიქტორ გოლცევმა და უკრაინულ ენაზე – მიკოლა ბაჟანმა – ასეთი ამ მღელვარე დღის ქრონიკა.

„მობრძანდი, მნახველო, მნახე“

1968 წელს მირგოროდში დავით გურამიშვილის ლიტერატურულ-მემორიალური მუზეუმი დაარსდა. ამ საქმეში განსაკუთრებულია უკრაინელი პოეტისა და კულტუროლოგის მიკოლა ბაჟანის დამსახურება. მისი პირველი დირექტორი გახდა ლინგვისტი, ეთნოგრაფი და ფოლკლორისტი ივან გურინი. დავით გურამიშვილის სახელობის მირგოროდის ლიტერატურულ-მემორიალური მუზეუმი უკრაინაში ქართული კულტურის დეკადის დღეების დროს 1969 წლის 12 მაისს გაიხსნა. მუზეუმის ეზოში კი დაიდგა პოეტის ძეგლი (მოქანდაკეები: ა. ნიმენკო, მ. ობეზიუკი, არქიტექტორი – ვ. ჟიგულინი); პოეტის სახელი მიეკუთვნა ქალაქის ბიბლიოთეკას.

მუზეუმის ფონდში დაცულია კინოკადრები, რომლებზეც ასახულია გახსნის დღის ქრონიკა. ქართველ მწერლებს შორის იყვნენ: გრიგოლ აბაშიძე, ხუტა ბერულავა, ნოდარ გურეშიძე, რევაზ მარგიანი, თამაზ ჭილაძე, იოსებ ნონეშვილი, ალექსანდრე ბარამიძე, კონსტანტინე ბარამიძე; უკრაინულ ლიტერატურას კი წარმოადგენდნენ: მიკოლა ბაჟანი, დმიტრო კოსარიკი, დმიტრო პავლიჩკო.

2005 წელს, პოეტის დაბადების 300 წლისთავზე, გამოიცა მხარეთმცოდნე ლუდმილა როზსოხას წიგნი „ქართველები უკრაინაში“. ამავე წელს კიევში ხელახლა გამოიცა „დავითიანი“, რაულ ჩილაჩავას წინასიტყვაობით; მუზეუმმა კი დაბეჭდა ორი ბუკლეტი: „დავით გურამიშვილი – ბიოგრაფიის ფურცლები“ და „მირგოროდის დავით გურამიშვილის სახელობის ლიტერატურულ-მემორიალური მუზეუმი“.

2006 წლიდან მუზეუმში ფუნქციონირებს ლიტერატურული კლუბი, რომელშიც იმართება შეხვედრები მირგოროდის მხატვრული სიტყვის ოსტატებთან; ხშირად ეწყობა

ლიტერატურული, მუსიკალური და თეატრალური სადამოები, რომლებიც დიდი პოპულარობით სარგებლობს სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფის ლიტერატურის მოყვარულთა შორის.

რა დარჩა

მირგოროდის მუზეუმი ერთადერთია. საქართველოში გურამიშვილისთვის მემორიალური მუზეუმიც ვერ გაკეთდა. სოფელ ლამისყანაში, დავითის წყაროსთან, იმ წყაროსთან, საიდანაც პოეტი გაიტაცეს, იდგა მუხა, ჩამოდიოდნენ მწერლები და საზოგადო მოღვაწეები, ტარდებოდა დავითობა, მაგრამ მეოცე საუკუნის 70-იან წლებში საბჭოთა ხელისუფლებამ გადაწყვიტა ამ წყაროს წყლით მეზობელი ორი სოფლის (თეზი და ოკამი) მომარაგება. ასე დაიკარგა გურამიშვილის წყარო და თან მიჰყვა დავითობის დღესასწაულიც. საგურამოში არაფერია შემორჩენილი გურამიშვილის სახლისა, მაგრამ, გადმოცემის თანახმად, აქ არის მისი მარანი⁵.

სოფელ ლამისყანაში მდებარე მარამ და ალექსანდრე ჯამბაკურ-ორბელიანების სასახლე 1985 წლის სექტემბერში გაიხსნა. მისი აღდგენა დაკავშირებული იყო დავით გურამიშვილის „წყარო მემორიალის“ მოწყობასთან. ამ საქმის ინიციატორები იყვნენ მწერლები: ლევან გოთუა, გრიგოლ აბაშიძე და გიორგი ხორგუაშვილი. სწორედ ამ სასახლეში 2 დარბაზი აქვს გამოყოფილი დავით გურამიშვილისა ცხოვრებასა და მოღვაწეობას. ამიტომ ეს ადგილი შევიძლია მივიჩნიოთ ერთადერთ სამუზეუმო სივრცედ საქართველოში, დავით გურამიშვილის შესახებ რომ მოგვითხრობს.

მოთქმა ხმითა

იქნებ გვეფიქრა დიდი პოეტის გადმოსვენებაზე... საწუთროსაგან, მართლაც, მრავალვნიებულმა გურამიშვილმა თავის „დავითიანში“ გაგვანდო ეს ტკივილიც: მკვიდრი მამულიდან გამოძევებული, სხვის ქვეყანას შეფარებული უწოდა თავის ყოფას, ამ იძულებით დევნილობას:

„სხვის ქვეყნად სამკვიდროს ქვეყნით გამოძებული,
დაკარგული ცოდვით, არ მადლით მოძებული“.

⁵ როგორც ცნობილია, დავით გურამიშვილი დაიბადა სოფელ საგურამოში, ანუ გურამიანთკარის უბანში, რომელსაც გორისუბანი ეწოდებოდა. გორისუბნის ტერიტორიაში შედის ილია ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის მამული. როგორც გიორგი ლეონიძე გადმოგვცემდა, იმასაც ამბობდნენ, გურამიშვილის ხსოვნის პატივსაცემად ილიამ, როგორც გურამიანთ სიძემ, წინასწარი განზრახვით სწორედ აქ დაიდო ბინა (ლეონიძე 1965, (N8), 134).

პოეტმა ისიც მიგვანიშნა, წესით, სად უნდა დაკრძალულიყო, თავის საგვარეულო ძვალშესალაგში – ზედაზენზე ან შიომღვიმეში: „ამ ორს მონასტერს მაქვნდა ალაგი, / სასაფლაო და ძვალთ შესალაგი“.

გურამიშვილის საქართველოში გადმოსვენების საკითხი არ შეიძლება დაუკავშირდეს რაიმე ტიპის პოლიტიკას, რომელიმე ხელისუფლების კაპრიზსა თუ პიარს – ეს არის ჩვენი ეროვნული ღირსების საქმე, ჩვენი მოვალეობა და პასუხისმგებლობა, რომ გარდაცვალებიდან 230 წლის შემდეგ მაინც დავუბრუნოთ მშობელ ქვეყანას.

თუ ვინმე იტყვის, ვერ ვუღალატებთ ძმურ მეგობრულ კავშირებსო, ამის საპასუხოდ მხოლოდ პოეტის სიტყვებს შეგახსენებთ, როგორ განიცდის იმას, რომ საქართველოს ნაცვლად სხვაგან უნდა დაიმარხოს, სხვაგან უნდა დალპეს მისი სხეული:

„ახლა მობრძანდი, მნახველო, მნახე,
მისად სანუფქოდ სად დავიმარხე!
ხორციტ აქ ვლპები, აწ ჩემი სული,
არა ვიცი რა, სად არს მოსული!“

იქნებ მოვახერხოთ მისი დიდი ოცნების ასრულება და დავაბრუნოთ ქართულ მიწაზე „საწუთროს სოფლისაგან ბევრის გზით ვნებული, / მრავალს განსაცდელსა შინა შეყვანებული“ წამებული მამულიშვილი...

იქნებ...

ახლა მის მეორე სამშობლოში ომია. რუსული ბომბი მირგოროდსაც მისწვდა; არც ქართლშია დიდი ლხინი. გარედანაც გვიტევენ და შიგნითაც კარგა ხნის აშლილები ვართ. გურამიშვილის გადმოსვენებას სჭირდება ორი სახელმწიფოს კეთილი ნება. ამჟამად კი ამ საკითხის წინ წამოწევა, სხვადასხვა მიზეზთა გამო, პოლიტიკურ სპეკულაციებს შეუწყობს ხელს და ამო მოთქმად დარჩება „საწუთროს სოფლისაგან ბევრის გზით ვნებული, / მრავალს განსაცდელსა შინა შეყვანებული“ წამებული პოეტის სიტყვები: „სად დავიმარხე! ხორციტ აქ ვლპები...“

ვერც ჩემმა თაობამ მოახერხა მისი სამშობლოში წას მიბარება, ჯერი მომავალზეა...

ვინ იცის, როცა უზენაესს ევედრებოდა „ვეძებე და შენი მზგავსი მე აქ ვერცადა ვნახეო, / გეაჯები, ნუ გამწირავ, მოვჰკვდე, შენ კერძ დამმარხეო“ საკუთარ სამშობლოსაც ევედრებოდა...

ლიტერატურა

- აბზიანიძე, გიორგი. 1949. „აკაკი წერეთელი დავით გურამიშვილის საფლავის შესახებ“. გაზ. „კომუნისტი“, N89, 5 (მაისი).
- აბზიანიძე, ზაზა. 2009, ლიტერატურული პორტრეტები. თბილისი: ბაკმი.
- ასათიანი, ლევან. 1954. „დავით გურამიშვილის საფლავთან“. კრ. საბჭოთა უკრაინას ქართველი მწერლები: 122-124.
- ბაჟანი, მიკოლა. 1955. „სახელოვანი წინამორბედი“. ჟურნ. „მნათობი“, N9, გვ. 32-39.
- ბარამიძე, ალექსანდრე. 1980. „გურამიშვილის საფლავთან“. გაზ. ლიტერატურული საქართველო, N41, 1 (ოქტომბერი), გვ. 34-37.
- დადიანი, შალვა. 1954. დავით გურამიშვილის საფლავთან. წერილები, წიგნი II, თბილისი: ხელოვნება.
- კოსარიკი, დმიტრო. 1949. დავით გურამიშვილი უკრაინაში. თბილისი: საბჭოთა მწერალი.
- კოსარიკი, დმიტრო. 1957. დავით გურამიშვილი უკრაინაში (თარგმანი გ. ნამორადისა). თბილისი: სახელმწიფო გამომცემლობა.
- ლეონიძე, გიორგი. 1956. დავით გურამიშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა. თბილისი: საქართველოს სსრ პოლიტიკური და მეცნიერული ცოდნის გამავრცელებელი საზოგადოება.
- ლეონიძე, გიორგი. 1965. „დავით გურამიშვილი“. ჟურნ. „მნათობი“, N8, გვ. 129-144.
- ლეონიძე, გიორგი. 1965. „დავით გურამიშვილი“. ჟურნ. „მნათობი“, N9, გვ. 91-105.
- ლიპავსკი, ზ. 1949. „დავით გურამიშვილის ძეგლის გახსნა მირგოროდში“. გაზ. „კომუნისტი“, N158, 10 (აგვისტო).
- მადრაძე, ელგუჯა. 1980. დავით გურამიშვილი. თბილისი: ნაკადული.
- ნატროშვილი, გიორგი. 1980. დავით გურამიშვილი. თბილისი: მერანი.
- სირაძე, რევაზ. 2005. „დავით გურამიშვილის სულიერი ცხოვრების გზა“. მწიგნობარი აღმანახი. გვ. 3-13.
- ტიხონოვი, ნიკოლოზ. 1955. „საგურამო და ლამისყანა“. ჟურნ. „მნათობი“, N9, გვ. 10-13.
- ქართული ლიტერატურის ისტორია, 6 ტომად. ტ. 2, (XII-XVIII სს). 1966. თბილისი: საბჭოთა საქართველო. მისამართი: <https://el.ge/articles/151>.
- ცუცუნაშვილი-ფავლენიშვილი, სოფიო. 2005. „ლამისყანელი გარაყანიძეები დავით გურამიშვილის შესახებ“. მწიგნობარი აღმანახი. გვ.14-19.
- დამბაშიძე, გივი. 2012. დაკარგული საფლავების კვალდაკვალ. კვირის პალიტრა. N17. <https://kvispalitra.ge/article/12133-dakarguli-saflavebis-kvaldakval/>.
- ყუბანიშვილი, სოლომონ. 1955. დავით გურამიშვილი ქართულ ჰუსართა პოლკში. თბილისი: მეცნიერება.

A Lament of David Guramishvili ... "Where Am I Buried! The Mortal Flesh Is Rot..."

The 230 Anniversary of David Guramishvili's Death

Wherever fate took him, how often the turmoil in Georgia or his own misfortunes made him cry out from the depths of his heart: "Woe is me." As a youth Guramishvili was forced to leave his native Saaragvo and seek refuge in Lamiskana, but eventually he was captured by the Lezghians. They asked for a ransom, but Guramishvili had no one who could ransom him, and so they decided to sell him. The poet managed to escape and made his way to Moscow in 1729. He joined the entourage of King Vakhtang VI in their Russian exile. Another "misfortune" for him was the king's death. As a Russian subject, he spent 22 years fighting in some of the European campaigns of the time and was a prisoner of the Prussians. While being in captivity, he had lost his residence and bitterly sobbed about it. He retired in poor health and settled in the estate granted to him at Mirgorod in Ukraine. He was often grieved in his old age by the lack of heirs, and the "loss of his patrimonial estate." He passed away at the age of 87. As he had to flee the family estate and seek refuge abroad, he saw his presence there as a forced exile. He once also indicated the location of his final resting place at the family cemetery, either in Zedazeni or Shiomgvime. However, he was not destined to be buried in his native land.

It has been 230 years since David Guramishvili passed away. Until now, we have not been able to realize the poet's wish to be buried in his native land. In 1946, the documentary film "David Guramishvili" inspired Ukrainians to begin their efforts to uphold the poet's legacy. Scientists actively searched for his grave. A state commission was also established, which by an extraordinary act confirmed the location of the resting place, and a monument was erected at this place, although some consider it a symbolic grave. There are legitimate questions about the authenticity of the act. The possibility could not be excluded that the document was drafted with political bias. In order to solve the issue, this act must be a subject of much study, but it is unclear who would perform it. The claim made by D. Kosarik that the church watchman pointed to the supposed burial of David Guramishvili is not quite accurate as there used to be a castiron slab bearing the inscription "Prince David Guramof", but for 150 years, someone could replace it. Therefore, the identity of this grave becomes doubtful. Besides this, Guramishvili had no descendants, so it is impossible to compare the DNA data of his remains. Currently, there is a war in his second homeland. The Russian bomb also reached Mirgorod. Guramishvili's reburial requires the goodwill of the two states. Right now, bringing up this issue for various reasons will encourage political speculations.